

УДК 159.964: 615.851

DOI: 10.31499/2617-2100.17.2026.362246

**Ілона Вікторівна Храпко,**  
кандидатка психологічних наук,  
доцентка кафедри психології,  
глибинної корекції та реабілітації,  
Черкаський національний університет  
імені Богдана Хмельницького,  
м. Черкаси, Україна  
ORCID: 0000-0002-3797-2378  
ilona8394@gmail.com

**Ірина Вячеславівна Сірик,**  
кандидатка психологічних наук,  
доцентка кафедри психології,  
глибинної корекції та реабілітації,  
Черкаський національний університет  
імені Богдана Хмельницького  
м. Черкаси, Україна  
ORCID: 0000-0003-2229-5690  
Irinkasirik@gmail.com

## ВПЛИВ ДЕСТРУКТИВНИХ ТЕНДЕНЦІЙ ПСИХІКИ НА ПОВЕДІНКУ СУБ'ЄКТА ТА ЇХ КОРЕКЦІЯ

У статті здійснено теоретичний аналіз наукових підходів до вивчення впливу деструктивних тенденцій на психіку особистості та їх ролі у формуванні дезадаптивної поведінки. Розглядаються психологічні, соціальні та біопсихологічні чинники виникнення деструктивних проявів, а також особливості їхнього впливу на емоційну сферу, міжособистісні взаємини та процес соціалізації людини. Основна увага приділена аналізу таких форм деструктивної поведінки, як агресивність, садизм, мазохізм, аутоагресія, емоційна нестабільність, а також різноманітні види залежностей — алкогольна, наркотична, ігрова та інші адиктивні форми поведінки.

**Ключові слова:** психотерапія, психокорекція, групова психокорекція АСПП (активно соціально-психологічне пізнання), інтерпретація, сім'я та міжособистісні взаємини, психологічна допомога, деструкції психіки, особистість, психічне здоров'я, розвиток особистості.

**Ilona Khrapko (Kalashnyk),**  
PhD in Psychology,  
Associate Professor,  
Deep Correction and Psycho-Social  
Rehabilitation Department,  
Bohdan Khmelnytsky National  
University of Cherkasy  
Cherkasy, Ukraine  
ORCID: 0000-0002-3797-2378  
ilona8394@gmail.com

**Iryna Siryk,**  
PhD in Psychology,  
Associate Professor,  
Deep Correction and Psycho-Social  
Rehabilitation Department,

*Bohdan Khmelnytsky National  
University of Cherkasy  
Cherkasy, Ukraine  
ORCID: 0000-0003-2229-5690  
Irinkasirik@gmail.com*

## **THE INFLUENCE OF DESTRUCTIVE MENTAL TENDENCIES ON THE BEHAVIOR OF THE SUBJECT AND THEIR CORRECTION**

*The article provides a theoretical analysis of scientific approaches to studying the influence of destructive tendencies on the psyche of an individual and their role in the formation of maladaptive behavior. The psychological, social and biopsychological factors of the emergence of destructive manifestations are considered, as well as the features of their influence on the emotional sphere, interpersonal relationships and the process of human socialization. The main attention is paid to the analysis of such forms of destructive behavior as aggression, sadism, masochism, autoaggression, emotional instability, as well as various types of addictions - alcoholic, drug, gambling and other addictive forms of behavior. The work highlights the mechanisms of the formation of destructive tendencies under the influence of internal conflicts, psychotraumatic situations, unfavorable social environment and chronic stress. The consequences of destructive mental manifestations for the mental health of an individual are analyzed, in particular the development of anxiety states, depressive disorders, social isolation and impaired adaptive capabilities. Special attention is paid to the problem of loss of personal self-regulation and reduction of the level of psychological stability in the conditions of modern social challenges. The article emphasizes the importance of timely psychological diagnostics, prevention and psychocorrection of destructive tendencies in order to preserve mental health and harmonious development of the personality. The results obtained can be used in the practice of psychological counseling, psychotherapy, social work and in further scientific research into the problems of destructive behavior.*

**Keywords:** *psychotherapy, psychocorrection, group psychocorrection ASPP (active social-psychological cognition), interpretation, family and interpersonal relationships, psychological assistance, destruction of the psyche, personality.*

Проблема впливу деструктивних тенденцій психіки є недостатньо дослідженою в межах глибинної психології, адже значна частина наукових розвідок акцентує увагу на соціальних чинниках цих порушень, ігноруючи їхні внутрішні, глибинні передумови. Саме соціальні аспекти деструктивності та їхній прояв у соціальному житті індивіда перебувають у центрі уваги, тоді як багатогранність внутрішньої психологічної динаміки залишається в тіні. У науковій літературі деструктивна поведінка зазвичай розглядається лише на рівні фіксації кінцевих наслідків, таких як суїцид, наркоманія чи алкоголізм, без достатнього аналізу внутрішніх механізмів, що ведуть до цих явищ. У науковій літературі «деструкція» трактується як руйнування або порушення нормальної структури будь-якої системи, що супроводжується втратою її функціональності. Деструкція передбачає розпад вже існуючих структур, систем або процесів, що призводить до порушення їхньої узгодженості та функціональної цілісності. Таким чином, деструкція визначається як комплексне явище, яке вимагає багатовимірного підходу до його вивчення та пояснення, особливо в контексті його зв'язку з дезадаптацією особистості. Згідно з визначенням у філософському словнику, система вирізняється єдністю та цілісним взаємозв'язком між її елементами. Вона перебуває в стані рівноваги, яка забезпечує гармонію між складовими частинами і дає змогу інтерактивно функціонувати з іншими системами. Структура системи характеризується взаємодією та протистоянням різноспрямованих компонентів, а «динамічна рівновага» є невід'ємним чинником її функціонування. Саме ця властивість виступає основою адаптації до змін у навколишньому середовищі. Абсолютна стабілізація внутрішніх процесів призводить до застою, який, у свою чергу, спричиняє руйнування її цілісності. Одним з найбільш небезпечних станів для системи є повна статичність або дестабілізація, тобто хаос, який виключає можливість відновлення рівноваги і призводить до накопичення енергії всередині. Система завжди «долучається» до пошуку досконалості, прагнучи уникнути самознищення шляхом своєчасного відсторонення від деструктивних впливів.

**Метою статті** є теоретичне дослідження впливу деструктивних тенденцій на психіку особистості, визначення основних чинників їх виникнення та прояву, а також аналіз особливостей формування дезадаптивної поведінки під впливом агресії, аутоагресії, адиктивних форм поведінки та інших деструктивних психічних проявів та їх корекцію. Відповідно до думки Ж. Бодріяра, система прагне запобігти власному розпаду за допомогою симулякрів – штучних, неістинних утворень, які покликані приховати принцип «анулювання», що для неї означає смерть. Деструкція, у свою чергу, спричиняє порушення цілісності системи, її рівноваги та обумовлених взаємозв'язків між складовими елементами. У результаті взаємодія та боротьба між неоднорідними частинами системи може бути порушена, що веде до її внутрішнього розпаду й остаточного руйнування. Щоб уникнути такої катастрофічної ситуації, система використовує різноманітні ілюзорні способи, як-от маскування, відсторонення або втеча, що дозволяє зменшити внутрішнє напруження. У філософському контексті поняття «деструкція» слугує характеристикою способу суб'єктивного усвідомлення буття, який охоплює не тільки руйнування усталеного розуміння світу, а й критичний перегляд всієї традиційної філософії [9]. Деструкція є способом взаємодії людини зі світом, який суттєво впливає на її сприйняття реальності. Вона проявляється через абстрагування від унікальності речей і людей, розрив цілісного бачення світу, заміну духовності домінуванням тілесності, втрату здатності до творчого самовираження і прагнення знищити те, що не піддається її контролю або впливу С. Фромм, З. Фрейд та ін психопсихіки стверджують, що з самого початку світ пронизаний руйнівним початком: «страждання, насильство та руйнування є сутністю як природної, так і людської діяльності. Крім того, зауважують, що сама цивілізація, маючи в собі зародки руйнації, перетворює добро на зло і навпаки» [7, 8]. У цьому контексті деструкція стає нерозривно пов'язаною з потягом до смерті. Деструктивність виявляється не лише в сприйнятті світу суб'єктом, але й у його ставленні до самого себе. Ця характеристика особистості часто виражається через дезадаптацію й відчуженість від оточення чи власного «я».

Феномен деструктивності у сфері психоаналітичних досліджень знаходить своє концептуальне окреслення через поняття «деструдо». Це поняття відображає процес руйнування статичної структури будь-якого об'єкта або явища. По суті, «деструдо» є своєрідною формою енергії, яка за своєю природою тотожна енергії Танатосу, хоча вона також має певну аналогію з лібідо. Водночас головна відмінність між цими двома категоріями полягає в тому, що лібідо спрямоване на творення, розвиток та збереження, тоді як деструдо функціонує у протилежному напрямку, активуючи механізми знищення та розкладу [1,7,8,9]. У межах психоаналітичної літератури проблема деструктивної поведінки та її проявів досліджувалась у різних контекстах. Вона охоплювала як індивідуально-психологічні аспекти, так і соціальні чи культурні фактори, що сприяють активізації деструктивних тенденцій у людей. Психоаналітики вивчали природу цих процесів, намагаючись зрозуміти їх причинно-наслідкові зв'язки та роль руйнівних імпульсів у структурі особистості та міжособистісній взаємодії. Питання деструкцій розглядалося не лише як негативний аспект людської психіки, а й як фундаментальна складова, що врівноважує динамічний баланс між творчими та руйнівними силами психіки. З. Фрейд вважав, що деструктивність є невід'ємною складовою кожної живої істоти. Цей елемент спрямований на повернення до первісного «неорганічного стану» й проявляється через агресію, ненависть та руйнівну поведінку. Джерелом таких дій слугує енергія мортідо, яка ґрунтується на інстинкті смерті. Прагнення до стану небуття також пов'язане з феноменом «вимушеного повторення» – внутрішнім, закладеним від народження потягом до повернення у стан небуття [7]. З. Фрейд припускав, що основою психічної діяльності людини є два фундаментальних потяги: Танатос (потяг до смерті) та Ерос (потяг до життя).

Танатос спрямовує організм до руйнування та самознищення, тоді як Ерос забезпечує збереження і підтримку життя. Ці протилежні сили, за словами Фрейда, перебувають у постійній взаємодії. Ерос, як «інстинкт життя», діє від самого початку існування, на противагу «інстинкту смерті», який, на думку вченого, виникає внаслідок оживлення неорганічного. З. Фрейд також звертає увагу на паралелі між цими інстинктами та фізіологічними процесами в організмі. Він пов'язував їх з двома основними біологічними тенденціями – анаболізмом і катаболізмом, які уособлюють процеси росту та відновлення, а також руйнування. Ці тенденції виявляються через дві різні групи клітин у людському тілі, одна з яких має потенціал до безсмертя, у той час як інша приречена на загибель. Фрейд стверджував, що інстинкт смерті підпорядковується принципу ентропії – закону термодинаміки, згідно з яким будь-яка динамічна система прагне до стану рівноваги. Відповідно, він зазначає: «мета кожного життя – це смерть». Ця ідея розкриває одночасну наявність творчих і деструктивних сил у людському бутті та їх роль у формуванні життєвого шляху індивіда [7]. С. Фанті висловлює схожу думку, розглядаючи потяг до смерті як прагнення до повернення в стан пустоти. Він зазначає, що ключовими аспектами взаємодії між Еросом і Танатосом виступає ідея, за якою потяг до смерті заснований на принципі стабільності пустоти – прагненні повернутися до небуття. Це підкреслює, що для деструктивних тенденцій характерні такі риси, як інертність, статичність і порушення цілісності системи, які зрештою спричиняють її руйнацію. Деструкція описується як фундаментальний елемент у структурі психіки суб'єкта. Вона народжується інстинктом смерті і тісно пов'язана з механізмом вимушеного повторення [2,7].

В. П. Андрущенко, Т. С. Яценко. у своїх роботах наголошують, що в глибинах психіки суб'єкта існують сили, які можуть підштовхувати його до самопошкодження й самознищення. Т. С. Яценко зазначає, що «Я» здатне сприймати біль як форму задоволення. Цей парадокс вона пояснює двоїстою природою лібідинозного потягу, який поєднує в собі одночасно руйнування та задоволення. За її словами, несвідоме функціонує поза лінійними категоріями часу – теперішнє, минуле й майбутнє зливаються в одне ціле, у точку зародження. У цьому глибинному шарі психіки співіснують протилежності, злиті в єдину недиференційовану цілість, яка прагне повернення до первинного стану [1]. Разом із тим деструктивні тенденції психіки можуть проявлятися у формі певних моделей поведінки, таких як аскетизм, алкоголізм чи самопошкодження. Подібні прояви здатні призводити до помітної дезадаптації особистості. Е. Шнейдман акцентує увагу на наявності мотивів саморуйнівної поведінки, які часто залишаються прихованими від свідомості особи. До таких проявів належать алкоголізм, наркоманія, садизм, антисоціальна поведінка та схильність до екстремальних видів спорту [7]. У таких випадках суб'єкт на несвідомому рівні спрямовує свій організм до ризику самознищення. Подібних поглядів дотримується і К. Менінгер, який виділяє різноманітні форми саморуйнівних дій як прояви деструктивних психічних тенденцій. Серед них дослідник називає: самогубство та хронічне самогубство (аскетизм, самокатування, неврастенія, алкоголізм, антисоціальна поведінка, психози); локальне самогубство (самоушкодження, симуляція, багаторазові хірургічні втручання, інсценування нещасних випадків, імпотенція та фригідність); органічне самогубство (соматичні хвороби) тощо [7]. О. М.Бойко, У. Б. Михайлишин, І. Ю. Шмідзен наголошує на значущості глибинних мотивів деструктивної поведінки. Зазначено, що особа з подібними тенденціями генерує всередині себе деструктивні імпульси, викликані негативною енергією, яка спрямовується на самознищення. Поряд із почуттями ненависті, образи, прагненням покарати чи знищити «кривдника», часто виникають глибокі почуття провини та ненависті до себе самого. Вони є своєрідними символічними формами вираження глибокого внутрішнього стану людини, що супроводжується почуттям депресивного настрою, покинутості, безвиході й неминучості життєвих обставин [2]. А. В. Мітлош, А. Б.

Мудрик зазначають, основі найнебезпечнішої форми деструкції лежить феномен розпаду, який включає в себе схильність до всього мертвого, нарцисизм і симбіозно-інцестуальну прив'язаність. Усе це формує основу потягу індивіда до руйнування та ненависті. Один із дослідників зазначає, що садистичному характеру властива потреба підпорядковувати собі все живе, тримати його під контролем. Людина стає садистом, оскільки відчуває власну неспроможність, неможливість жити повноцінним життям, і компенсує цю слабкість жадобою влади. Подібною до садистського типу є некрофільна натура, для якої характерні такі риси: захоплення всім неживим, хворобливим чи тим, що розкладається; нав'язливе прагнення перетворювати все живе в неорганічне; пристрасть до руйнації заради самого процесу руйнування; особлива зацікавленість у всьому механічному [3].

В. Р. Павелків акцентує увагу на схильності особистості до пригнічення живої енергії, що є проявом деструктивності. Дослідник зауважує, що простежується згасання перших паростків життя індивіда, ніби він втратив свою сутність або став внутрішньо порожнім. Це проявляється у мінімальній, поверхневій соціальній взаємодії, де контакти зводяться до найнижчого рівня. Людина стає своєрідним ізолятором, для якого загалом род людський здається повністю байдужим, непривітним, навіть відразливим. Світ видається монотонним потоком безглузких подій. Емпатія в такої особистості згасає, лишаючи її байдужою й нерухомою, немов камінь, якого не торкають ані події, ані конфлікти [4]. Дослідник зазначає, що така форма переживання смерті може розглядатися як специфічний прояв життя, оскільки суб'єкт свідомо прямує до смерті заради відкриття нового існування. Є. Фромм підкреслює, що основним принципом людського існування є прагнення до переваги. Це прагнення може набувати як деструктивного, так і конструктивного характеру. У своєму деструктивному аспекті воно проявляється у осіб із низькою здатністю до адаптації, які намагаються досягти переваги через егоїстичну поведінку, орієнтуючись на здобуття особистої слави за рахунок інших [8]. Такі дії зазвичай призводять до деградації соціальних зв'язків і відчуження. Схожу думку висловлює Т.С. Яценко, підкреслюючи, що процеси самоствердження і самореалізації пронизують усі аспекти людського життя. Прагнення до переваги є надзвичайно сильною внутрішньою рушійною силою, яка може спрямовуватися до різних цілей. Вона здатна як творити і підіймати людину до майже божественного рівня, так і руйнувати її сутність, позбавляючи людяності й занурюючи у стан тваринної деградації [10]. Індивід може перебувати в стані ілюзії творчого начала, яке асоціюється зі світлом і позитивом, через що мортидний аспект його діяльності залишається для нього недоступним або прихованим. Унаслідок цього деструктивні чи негативні дії нерідко інтерпретуються самим суб'єктом або оточенням як прояви добра чи позитиву.

Л. Я. Галушко, І. В. Євтушенко, І. О. Сергата, Т. С. Яценко, аналізують творчість митців, адже саме у символічних формах виявляються деструктивні тенденції психіки. Митець через своїх персонажів передає мотиви поведінки, які проявляються у їхніх діях і висловлюваннях. На основі змісту твору можна зробити висновок, чи притаманні ті чи інші реакції та риси героя за певних обставин самому автору. У художній літературі часто трапляються образи, що стають уособленням принципів добра і зла, піднесеності та жорстокості. Це своєрідне віддзеркалення внутрішньої природи автора [9]. Деструктивні тенденції психіки впливають на поведінку особистості, що потребує психологічної корекції або психотерапії для більш адаптивного функціонування особистості. Розроблений Т.С. Яценко метод АСПП покликаний здійснювати психокорекцію таких деструктивних проявів в поведінці. Методами корекції виступає: психомалюнок, метод комплексу тематичних малюнків, неавторські малюнки, метафоричні асоціативні карти, предметні моделі, аналіз казок, творів тощо. Саме психокорекція за методом АСПП носить каузальний характер і дає можливість глибинному пізнанню деструктивних тенденцій психіки. Як показують результати досліджень наукової школи академіка Т.С. Яценко, глибинна психокорекція є

найдієвішою у пізнанні глибин несвідомого в якому приховані деструктивні тенденції психіки які обумовлюють деструктивну поведінку особистості. Аналіз самозвітів учасників груп АСПП доводить, що глибинна психокорекція сприяє формуванню позитивних тенденцій психіки спрямованих на гармонізацію особистості і її конструктивну взаємодію з соціумом.

Психічна деструкція знаходить своє відображення у ставленні людини до себе та навколишнього світу. Вона проявляється через агресивність, аутоагресію, садизм, мазохізм, залежності різного типу – алкогольну, наркотичну, ігрову, а також через байдужість, емоційну спустошеність і ненависть до всього живого. Такі прояви негативно впливають не лише на психічне здоров'я окремої особистості, але й на міжособистісні стосунки, соціальну взаємодію та морально-психологічний клімат у суспільстві. Проведений аналіз дозволяє зробити висновок, що деструктивні тенденції формуються під впливом комплексу біологічних, психологічних та соціальних чинників. Серед основних причин їх виникнення можна виокремити психотравмувальні події, хронічний стрес, дефіцит емоційної підтримки, несприятливе сімейне середовище, соціальну нестабільність та порушення процесу особистісної самореалізації. Водночас своєчасна психологічна допомога, профілактика деструктивної поведінки та розвиток навичок емоційної саморегуляції здатні суттєво знизити ризик формування психічних деструкцій. Таким чином, проблема впливу деструктивних тенденцій на психіку людини і їх корекція потребує подальшого наукового вивчення, оскільки її актуальність зростає в умовах сучасних соціальних викликів, нестабільності та високого рівня психологічного навантаження. Особливого значення набуває розробка ефективних методів психопрофілактики, психокорекції, спихотерапії та підтримки психічного здоров'я особистості з метою збереження її психологічної стійкості, соціальної адаптації та гармонійного розвитку.

#### СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрущенко В. П., Яценко Т. С. Філософсько-психологічний формат розуміння сутності психіки в її цілісності. Теоретичні і технологічні засади професійної підготовки здобувача вищої освіти. Київ, 2023. С. 11–77.
2. Михайлишин У. Б., Шмідзен І. Ю., Бойко О. М. Взаємозв'язок агресивності та адиктивної поведінки особистості у підлітковому віці. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Психологія*. 2025. № 2. С. 145–151. <https://doi.org/10.32782/psy-visnyk/2025.2.24>
3. Мітлош А. В., Мудрик А. Б. Стратегії поведінки у конфлікті осіб із залежними формами поведінки. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Психологія*. 2022. № 1. С. 65–71. <https://doi.org/10.32782/psy-visnyk/2022.1.11>
4. Павелків В. Р. Специфіка прояву агресії та деструктивної поведінки в підлітковому віці. *Проблеми сучасної психології*. 2015. № 30. С. 456–468.
5. Сірик І. В., Калашник І. В. Психокорекція деструктивних тенденцій психіки, зумовлених едіповою залежністю, з метою активізації ресурсів особистості. Активізація психологічних ресурсів особистості у різних умовах соціалізації: колективна монографія / за ред. Г. О. Хомич. Київ: 7БЦ, 2024. С. 119–132.
6. Сірик І. В., Храпко І. В. Травмівні переживання дитинства та їх вплив на формування деструктивних тенденцій психіки. *Психологічний журнал*. 2026. № 16. С. 146–152. DOI: 10.31499/2617-2100.16.2026.355965.
7. Фройд З. Вступ до психоаналізу. ХАРКІВ: Навчальна книга-Богдан, 2015. 552с.
8. Фромм Е. Мистецтво любові. Харків: Клуб Сімейного Дозвілля, 2022. 192 с.
9. Яценко Т. С. Архаїчний спадок психіки: психоаналіз феноменології проблеми. Дніпро: Інновація, 2019. 283 с.

10. Яценко Т. С., Галушко Л. Я., Євтушенко І. В., Сергата І. О., Ткаченко К. В. Теоретико-практичні проблеми глибинного пізнання психіки суб'єкта в її пралогічно-візуалізованих виявах. *Технології розвитку інтелекту*. 2022. Т. 6. № 2 (32). <https://doi.org/10.31108/3.2022.6.2.5>

#### REFERENCES

1. Andrushchenko, V. P. & Yatsenko, T. S. (2023). Filosofsko-psykholohichniy format rozuminnia sutnosti psikhiky v yii tsilisnosti. Teoretychni i tekhnolohichni zasady profesiinoi pidhotovky здобувача вищої освіти. Kyiv [in Ukrainian].
2. Mykhailyshyn, U. B., Shmidzen, I. Yu. & Boiko, O. M. (2025). Vzaiemozviazok ahresyvnosti ta adyktivnoi povedinky osobystosti u pidlitkovomu vitsi [The relationship between aggressiveness and addictive behavior of a person in adolescence]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Serii: Psykholohiia – Scientific Bulletin of Uzhgorod National University. Series: Psychology, № 2, 145–151* [in Ukrainian]. <https://doi.org/10.32782/psy-visnyk/2025.2.24>
3. Mitlosh, A. V. & Mudryk, A. B. (2022). Stratehii povedinky u konflikti osib iz zalezhnymy formamy povedinky [Strategies of behavior in conflict of individuals with addictive forms of behavior]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Serii: Psykholohiia – Scientific Bulletin of Uzhgorod National University. Series: Psychology, № 1, 65–71* [in Ukrainian]. <https://doi.org/10.32782/psy-visnyk/2022.1.11>
4. Pavelkiv, V. R. (2015). Spetsyfika proiavu ahresii ta destruktivnoi povedinky v pidlitkovomu vitsi [Specifics of the manifestation of aggression and destructive behavior in adolescence]. *Problemy suchasnoi psykholohii – Problems of modern psychology, № 30, 456–468* [in Ukrainian].
5. Siryk, I. V. & Kalashnyk, I. V. (2024). Psykhokorektsiia destruktivnykh tendentsii psikhiky, zumovlenykh edipovoiu zalezhnistiu, z metoiu aktyvizatsii resursiv osobystosti. Aktyvizatsiia psykholohichnykh resursiv osobystosti u riznykh umovakh sotsializatsii : kolektyvna monohrafiia / za red. H. O. Khomych. Kyiv: 7BTs [in Ukrainian].
6. Siryk, I. V. & Khrapko, I. V. (2026). Travmivni perezhyvannia dytynstva ta yikh vplyv na formuvannia destruktivnykh tendentsii psikhiky [Traumatic childhood experiences and their influence on the formation of destructive tendencies of the psyche]. *Psykholohichniy zhurnal – Psychological Journal, № 16, 146–152*. DOI: 10.31499/2617-2100.16.2026.355965. [in Ukrainian].
7. Froid, Z. (2015). Vstup do psykhoanalizu. KhARKIV: Navchalna knyha - Bohdan [in Ukrainian].
8. Fromm, E. (2022). Mystetstvo liubovi. Kharkiv: Klub Simeinoho Dozwillia [in Ukrainian].
9. Yatsenko, T. S. (2019). Arkhaichniy spadok psikhiky: psykhoanaliz fenomenolohii problemy. Dnipro: Innovatsiia [in Ukrainian].
10. Yatsenko, T. S., Halushko, L. Ya., Yevtushenko, I. V., Serhata, I. O. & Tkachenko, K. V. (2022). Teoretyko-praktychni problemy hlybynnoho piznannia psikhiky subiekta v yii pralohichno-vizualizovanykh vyjavakh [Theoretical and practical problems of deep cognition of the subject's psyche in its pralogical-visualized manifestations]. *Tekhnolohii rozvytku intelektu – Technologies of intelligence development, T. 6. № 2 (32)* [in Ukrainian]. <https://doi.org/10.31108/3.2022.6.2.5>

Стаття надійшла до редакції 03.04.2026 р.

Прийнята до друку 10.05.2026 р.

Опубліковано 25.05.2026 р.

This work is licensed under a Creative Commons License Creative Commons Attribution 4.0 International (CC-BY-4.0).